

تبیین تجربیات زنده دانش‌آموزان از عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی: یک مطالعه کیفی

مرضیه پیری کامرانی*
حسین سلیمی بجستانی**
کیومرث فرحبخش***
عبدالله معتمدی****

چکیده

هدف از پژوهش حاضر تبیین تجربیات زنده دانش‌آموزان پایه دوازدهم مدارس متوسطه‌ی شهر کرمانشاه در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ از انگیزش تحصیلی بوده است. روش پژوهش کیفی از نوع نظریه داده بنیاد و ابزار جمع‌آوری اطلاعات مصاحبه نیمه ساختاریافته بود. جامعه پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان پایه دوازدهم رشته تجربی مدارس متوسطه‌ی شهر کرمانشاه در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ بود. نمونه‌گیری به صورت هدفمند و گلوله برفی بوده به این صورت که تا جایی که دیگر به اطلاعات جدید پیدا نمی‌شد، نمونه‌گیری نیز پایان می‌پذیرفت، بنابراین با اشیاع نظری، مصاحبه‌ها به اتمام رسید. نمونه شامل ۱۶ نفر از دانش‌آموزان بود که در یک مصاحبه نیمه ساختاریافته شرکت کردند. داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها به روش تحلیل محتوای کیفی، تحلیل شدند و مقوله‌های اصلی انگیزش تحصیلی استخراج شد. بدین ترتیب عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی در دو مقوله اصلی کاذب‌سازی شده که هرکدام دارای مقوله‌های فرعی دیگری می‌شد. مقوله‌های اصلی به دست آمده عبارت‌اند از: ۱- عوامل درونی، ۲- عوامل بیرونی. مقوله‌های فرعی شامل: ۱- عوامل فردی، ۲- عوامل خانوادگی، ۳- عوامل اجتماعی و زیر مقوله‌ها شامل: داشتن هدف، انرژی، آینده روشن، خودباوری، خودکارآمدی، موفقیت، علاقه، راهبردهای یادگیری، تشویق‌ها و حمایت پدر و مادر، تشویق دوستان و همسالان، الگو قرار دادن افرادی که به موفقیت رسیدن بود. به‌طورکلی انگیزش تحصیلی از عوامل متعددی چون فرد، خانواده و اجتماع متأثر است.

واژه‌های کلیدی: انگیزش تحصیلی، تجربیات زنده، دانش‌آموزان

* دانشجوی دکتری مشاوره، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

** دانشیار گروه مشاوره، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) hoseinsalimi4520@iran.ir

*** دانشیار گروه مشاوره، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

**** دانشیار گروه روان‌شناسی بالینی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۶/۳۱

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۰/۱۰

مقدمه

انگیزه، عامل انجام بسیاری از فعالیت‌ها، از جمله، یادگیری است. به عبارتی، در پشت پرده رفتارها انگیزه وجود دارد. در واقع انگیزه آن چیزی است که به یادگیرنده انرژی می‌دهد و فعالیت‌های او را هدایت می‌کند. انگیزه تحصیلی یکی از ملزومات یادگیری به حساب می‌آید و عاملی است که در حفظ تداوم آن به یادگیرنده کمک می‌کند. فراگیران با انگیزه تحصیلی قوی‌تر، فعالیت‌های آموزشی بیشتری را می‌پذیرند، تکالیف درسی بیشتری را انجام می‌دهند و در نتیجه موفقیت بیشتری را کسب می‌کنند (عابدیان و شاه‌حسینی، ۱۳۹۱). مسئله انگیزه تحصیلی همواره مورد توجه متخصصان آموزش و پرورش و پژوهشگران حوزه آموزشی و تحصیلی بوده و پژوهش‌های بسیاری را به خود اختصاص داده است. در واقع تکمیل دوره دبیرستان نقطه عطف مهمی از رشد نوجوان است و پیش‌بینی کننده مهمی از موفقیت آینده و بهزیستی و سلامت فرد است (چان و دیکسون^۱، ۲۰۱۱). انگیزش نوعی نیروی درونی است که به صورت آگاهانه یا ناآگاهانه فرد را برای برآورده شدن نیازهای فیزیولوژیک یا روان‌شناختی خود به سوی رفتارهای خاص هدایت می‌کند (عسکری، ۲۰۰۶). صاحب‌نظران معتقدند که اختلال در انگیزش می‌تواند در سطح احساسات و رفتارهای فرد سبب بروز مشکلاتی شده و مقدمات بدبینی، اضطراب، افسردگی و مشکلات روانی و همچنین افت چشمگیر در عملکرد فردی، اجتماعی و شغلی را فراهم کند (نجفی کلیانی و همکاران، ۱۳۹۰).

بررسی‌ها نشان می‌دهند که اغلب نوآوری‌ها، تولیدات، اکتشافات و خلاقیت‌ها ناشی از همت و انگیزه بالا است (عباسپور و حسن‌زاده، ۱۳۸۷). یکی از مهم‌ترین مسائل تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، انگیزه است (امینی و همکاران، ۱۳۸۱). مشخص شده است که میان یادگیری و انگیزه ارتباط وجود به‌طوری که دانش قبلی یادگیرندگان بر انگیزه ارتباط وجود دارد به‌طوری که دانش قبلی یادگیرندگان بر انگیزه آنان مؤثر است (بتسون و اولسون^۲، ۲۰۱۰). اساتید به این امر واقف هستند، هنگامی که یادگیرندگان برای یادگیری انگیزه لازم را داشته باشند، فرایند ارتباط تسهیل شده، مطالب روان‌تر گشته، اضطراب کاهش یافته و خلاقیت و یادگیری نمود می‌یابند (کوسکر اوغلو و همکاران^۳، ۲۰۰۹). همچنین دانش‌آموزانی با انگیزه اثرات انگیزشی مثبت بر روی

1. Chun, H., & Dickson, G.
2. Bengtsson, M., & Ohlsson, B.

3. Kosgeroglu, N., et al.

مدرس گذاشته و در نتیجه سبب رضایت بخشی آموزش هم برای مدرس و هم برای دانش آموزان می‌شوند. کیت و کول^۱ در مطالعات خود نشان دادند؛ افرادی که انگیزه تحصیلی بالایی دارند، فعالیت‌های بیشتری را می‌پذیرند، تکالیف بیشتری را انجام می‌دهند و موفقیت بیشتری را کسب می‌کنند (گردان شکن و همکاران، ۱۳۸۹).

پژوهش‌های بسیار زیادی در این راستا انجام شده است. برای مثال نقش انگیزه و سرمایه‌های روان‌شناختی (برجلی، ۱۳۹۷)؛ ارزش تکلیف، درگیری شناختی، هیجان‌های پیشرفت و خودنظم‌جویی (شیوندی و همکاران، ۱۳۹۶)؛ هوش هیجانی (بشارت و همکاران، ۱۳۸۵؛ مشکوه، ۱۳۹۰)؛ امید (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۰)؛ هوش‌های چندگانه و رغبت‌ها (کهدوئی و همکاران، ۱۳۹۶) را در پیش‌بینی موفقیت تحصیلی و انگیزش تحصیلی دانش آموزان خاطر نشان کرده‌اند.

به‌طور کلی مرور پیشینه نشان می‌دهد که پژوهشگران از طریق پژوهش‌های کمی هرکدام با در نظر گرفتن یک سری از عوامل محدود به مسئله انگیزش تحصیلی و به دنبال آن موفقیت تحصیلی پرداخته‌اند و کمتر پژوهشی به‌صورت کیفی و به‌طور گسترده مفهوم انگیزش تحصیلی و نقش عوامل مختلف مؤثر بر آن را مورد بررسی قرار داده است. از این‌رو پژوهش حاضر با هدف پر کردن این خلأ از طریق یک مطالعه کیفی می‌پردازد.

روش

روش پژوهش کیفی است. به‌منظور تبیین مفهوم انگیزش تحصیلی و عوامل مؤثر بر آن از طریق نظریه داده بنیاد^۲ استفاده شد. نظریه داده بنیاد یکی از رویکردهای پژوهش کیفی است. منظور از نظریه زمینه‌ای نظریه‌ای است که مستقیماً از داده‌هایی استخراج شده است که در جریان پژوهش به‌صورت منظم گرد آمده و تحلیل شده‌اند. در این روش پژوهشگر کار را در عرصه واقعیت آغاز می‌کند و می‌گذارد تا نظریه از درون داده‌هایی که گرد می‌آورد پدیدار شوند (استراوس و کربین^۳، ۱۹۹۰، ترجمه افشار، ۱۳۹۰).

جامعه پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان پایه دوازدهم رشته تجربی مدارس متوسطه‌ی شهر کرمانشاه در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ بود. نمونه‌گیری به روش هدفمند و گلوله برفی بوده است. به این صورت که مصاحبه تا جایی که دیگر به اطلاعات جدیدی دست پیدا نمی‌شد، نمونه‌گیری نیز پایان می‌پذیرفت؛ بنابراین نمونه‌گیری تا رسیدن به

1. Kit & Kool
2. grounded theory.

3. Strauss & Corbin.

موارد تکراری ادامه داشت (گال و همکاران، ترجمه نصر و همکاران، ۱۳۸۲)؛ به‌عبارت‌دیگر عمل نمونه‌گیری در فرایند پژوهش به‌صورت هدفمند آغاز شده و تا رسیدن به اشباع ادامه داشت. بدین ترتیب تعداد دانش‌آموزان شرکت‌کننده در مصاحبه ۱۶ نفر بود.

در این پژوهش از روش مصاحبه جهت جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد؛ ابتدا فرم مصاحبه نیمه ساختاریافته‌ای تهیه شد و به سه نفر از متخصصان حوزه مشاوره تحصیلی داده شد و پس از اصلاح، به تأیید آنان رسید. سپس دانش‌آموزان مورد هدف به اتاق مشاوره دعوت شده و در مصاحبه شرکت کردند. مبنای اساسی کار بر ایجاد رابطه با دانش‌آموزان و سپس نظرخواهی از آنان در زمینه مفهوم انگیزش تحصیلی و عوامل مؤثر بر آن بود. در مصاحبه ۵ سؤال مطرح شد که بر اساس پیشینه‌های نظری و پژوهشی موجود در این زمینه ساخته شدند و توسط چند تن از اساتید گروه مشاوره دانشگاه علامه طباطبایی روایی محتوایی شدند که نمونه‌ای از سؤالات مصاحبه به این شرح بود: تعریف شما از انگیزه و انگیزش تحصیلی چیست؟ به نظر شما فردی که انگیزه بالایی دارد، چه ویژگی‌ها و نشانه‌هایی دارد؟ چه موانعی باعث کاهش انگیزه‌ات می‌شود؟ چه عواملی انگیزه‌ات را بالا می‌برد؟ چه تجربه‌ای از انگیزه تحصیلی بالا داری؟ اگر بخواهی به سایر دانش‌آموزان در زمینه افزایش انگیزه پیشنهاد بدهی چه نکاتی یا روش‌هایی را توصیه می‌کنی؟ مصاحبه با شرکت‌کنندگان آن‌قدر ادامه یافت تا زمانی که دیگر اطلاعات جدیدی از آن حاصل نمی‌شد؛ بنابراین با اشباع نظری، مصاحبه‌ها به اتمام رسید.

همه مصاحبه‌های انجام شده ضبط شده و سپس به‌صورت متن درآمدند. سپس متن‌ها یک‌به‌یک خوانده‌شده و مفاهیم موجود در آن کدگذاری شدند. در این مرحله که کدگذاری اولیه متن یا کدگذاری باز نامیده می‌شود مفاهیم، مضامین یا کدهای اساسی استخراج شد. در کدگذاری اولیه که به‌صورت باز انجام می‌شود، مفاهیم تقریباً زیادی به دست می‌آید که این مفاهیم با توجه به استنباط پژوهشگر نام‌گذاری می‌شوند. کدگذاری باز آن‌قدر ادامه یافت تا جایی که دیگر اطلاعات جدیدی از متن حاصل نشد و اطمینان حاصل شد که تمامی مفاهیم موجود در متن، تحت عنوان یک کد آمده‌اند.

در مرحله بعد به‌وسیله کدگذاری محوری، چند مفهوم یا کد که معنا و مضمون مشترکی داشتند تحت یک مقوله نام‌گذاری شدند. این مقوله‌ها، مقوله‌های فرعی محسوب

می‌شوند. کدگذاری محوری از انتزاع بالاتری برخوردار است و الگوهای نهفته در متن را جستجو می‌کند؛ بنابراین در این روش توصیف عمیق‌تری از متن حاصل شد.

یافته‌ها

جدول ۱. مشخصات فردی شرکت‌کنندگان

کد	جنسیت	پایه تحصیلی	وضعیت تحصیلی
۱	پسر	دوازدهم	دهم: ۱۹/۷۳ یازده: ۱۹/۵۴
۲	پسر	دوازدهم	دهم: ۱۹/۱۹ یازده: ۱۹/۲۳
۳	دختر	دوازدهم	دهم: ۲۰ یازده: ۱۹/۹۳
۴	پسر	دوازدهم	دهم: ۱۷/۸۰ یازده: ۱۸/۳۲
۵	دختر	دوازدهم	دهم: ۲۰ —
۶	دختر	دوازدهم	دهم: ۱۹/۴۷ یازده: ۱۹/۶۸
۷	پسر	دوازدهم	دهم: ۱۹/۳۲ یازده: ۱۹/۱۸
۸	پسر	دوازدهم	دهم: ۱۹/۸۱ یازده: ۱۹/۷۹
۹	پسر	دوازدهم	دهم: ۱۸/۶۴ یازده: ۱۸/۳۸
۱۰	پسر	دوازدهم	دهم: ۱۹/۱۹ یازده: ۱۸/۸۹
۱۱	دختر	دوازدهم	دهم: ۱۹/۶۳ یازده: ۱۹/۸۷
۱۲	پسر	دیپلم	دیپلم: ۱۹/۸۷ —
۱۳	دختر	دوازدهم	دهم: ۱۸/۲۱ یازده: ۱۸/۱۱
۱۴	پسر	دوازدهم	دهم: ۱۹/۱۳ یازده: ۱۹/۳۴
۱۵	پسر	دوازدهم	دهم: ۱۹/۹۳ یازده: ۱۹/۸۷
۱۶	دختر	دوازدهم	دهم: ۲۰ یازده: ۱۹/۸۵

از بین دانش‌آموزان شرکت‌کننده ۱۰ نفر (۵۶٪) پسر و ۶ نفر (۴۴٪) دختر بودند. تمام شرکت‌کنندگان در پایه دوازدهم مدارس متوسطه و رشته تجربی مشغول به تحصیل بودند. بیشترین معدل تحصیلی ۱۹/۸۷ و کمترین ۱۸/۱۱ بود. با استفاده از تجزیه و تحلیل دست‌نوشته‌ها در مورد انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان، دو مقوله اصلی استخراج شد. مقوله‌های اصلی به دست آمده در مورد عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان شامل عوامل درونی و بیرونی بودند. سه مقوله فرعی شامل فردی، خانوادگی و اجتماعی بودند و یازده زیر مقوله شامل داشتن هدف، انرژی، آینده روشن، خودباوری، خودکارآمدی،

موفقیت، علاقه، راهبردهای یادگیری، تشویق‌ها و حمایت پدر و مادر، تشویق دوستان و همسالان و الگو قرار دادن افرادی که به موفقیت رسیدن بود.

جدول ۲. یافته‌های حاصل از کدگذاری مصاحبه‌ها

مقوله اصلی	مقوله فرعی	زیر مقوله
		داشتن هدف
		انرژی
		آینده روشن
عوامل درونی	عوامل فردی	خودباوری
		خودکارآمدی
		موفقیت
		علاقه
		راهبردهای یادگیری
	خانوادگی	تشویق‌های پدر و مادر
		حمایت‌های پدر و مادر
عوامل بیرونی		تشویق دوستان و همسالان
	اجتماعی	الگو قرار دادن کسانی که به موفقیت رسیده‌اند

در رابطه با عوامل فردی شرکت‌کنندگان گفتند:

«... مثل این که هدف داشته باشی و هدف در حد توانت باشه نه خیلی پایین نه خیلی بالا...» (دانش‌آموز ۲).

«... مثلاً چیزهایی که در نظر داشتی توی مغزت یا بهش فکر می‌کردی انجام بشن، یعنی کارات درست پیش برن همونجوری که فکرشو می‌کردی، این باعث میشه انگیزه‌ات بیشتر بشه...» (دانش‌آموز ۴).

«... خودت رو باور داشته باشی...» (دانش‌آموز ۶).

«... موفقیت‌ها و پیشرفت‌هایی که در کارها دارم به نظر من انگیزه رو بالا می‌بره...» (دانش‌آموز ۷).

«... کارم نتیجه بده...» (دانش‌آموز ۸).

«... مهم‌ترین فاکتور به نظر من علاقه است. علاقه هر چیزی رو می‌تونه جلو ببره. پس وقتی می‌خوام در مورد درسی انگیزه‌ام رو بالا ببرم، علاقه‌ام رو تغییر می‌دم و

علاقه‌مند میشم از طریق کارهایی مثل فکر کردن به کاربردی‌های اون کتاب در زندگی یا در آینده یا در تراز کل کنکورم ...» (دانش‌آموز ۷).

«... به نظر من ایمان به خودت و داشتن اعتماد به نفس باعث میشه انگیزه بالا بیره. آدم به خودش تکیه کنه، بدونه به هر چی بخواد می‌تونه برسه ...» (دانش‌آموز ۱۰).

«... فکر کردن به هدف و تجسم هدف می‌تونه انگیزه رو خیلی بالا بیره. هر وقت احساس می‌کنم یه کم انگیزه‌ام پایین اومده موقتاً کارم رو تعطیل می‌کنم و به هدفم فکر می‌کنم و اون رو تجسم می‌کنم؛ و بعد به خودم بگم می‌تونم ... همین باعث میشه دوباره حال خوب بشه، سر حال بشم و تلاشم رو بیشتر کنم ...» (دانش‌آموز ۱۶).

«... سعی می‌کنم یه مدت کوتاهی اون مبحث رو نخونم بعد درسی که می‌دونم قوی‌ترم رو بخونم بعد دوباره برگردم. یا این‌که وقتی که خسته‌ام نخونم بذارم برا بعداً که یکم مثلاً انرژی‌ام بیشتر باشه. یا مثلاً وقتی که زیست خوب نیست سعی می‌کنم ریاضی رو یا عربی یا اینجور درس‌هایی که بهتر بودم رو بخونم بعد برم سراغ زیست و با فیلم یا کتابهای کمک درسی درستش کنم ...» (دانش‌آموز ۳).

در خصوص عوامل خانوادگی شرکت‌کنندگان گفتند:

«... خیلی دوست دارم یکی باشه که ازم حمایت کنه و بیشتر پدر مهمه، دوستان هم هستن ...» (دانش‌آموز ۲).

«... این جملات پدرم که آتیه توئه، می‌خواهی چکار کنی؟ شنیدن این حرفها از پدرم همیشه باعث میشه آینده رو تصور کنم و تلاشم رو بیشتر کنم ...» (دانش‌آموز ۱۲).

«... پدرم میگه درس بخون مثل من نظامی نشو آخر و عاقبت نداره ...» (دانش‌آموز ۱۳).
«... یه چیزی که معمولاً همیشه باعث میشه به خودم پیام حرف‌های مادرمه که می‌گه تو تلاش بکن برا اون چیزهایی که خودت می‌خوای، خوب قطعاً تأثیر می‌گذاره این جملات ...» (دانش‌آموز ۱۴).

درباره عوامل اجتماعی شرکت‌کنندگان گفتند:

«... یک مشوق داشته باشم، همین؛ یعنی به نظر من یک مشوق عالی داشته باشم و حالا دوستانم هم جلو چشمم نباشن ... احساس می‌کنم اگر کسی باشه که بهت انگیزه بده هر وقت که خسته شدی، انرژی می‌گیری، دوباره شروع می‌کنی ...» (دانش‌آموز ۱).
«... حرف زدن با یه کسی. شاید درد و دل کردن با کسی ...» (دانش‌آموز ۴).

«... مهم‌ترینش به نظرم تشویقه. مخصوصاً از طرف هم سن و سالات. پدر و مادر به‌اندازه هم سالان مهم نیستن...» (دانش‌آموز ۶).

«... الگو قرار دادن افراد با انگیزه و با هدف که به خواسته شون رسیدن... یا مثلاً وجود یه نفر که بهت انگیزه بده مثل یه دوست، پدر، مادر، فامیل، معلم...» (دانش‌آموز ۱۰).

«... وقتی که با کسانی حرف می‌زنم، رفت و آمد دارم، بیرون میرم که جایگاه اجتماعی بالایی دارن و سطح علمی بالایی دارن. وقتی احساس کنم به هدف‌های اقتصادی‌ام نزدیک میشم. وقتی میرم بیمارستان باز هم انگیزه‌ام بالا می‌ره یا وقتی میرم مطب دکتر باز انگیزه‌ام بالا می‌ره مثلاً الان ماهی دوبار برا ارتودونسی میرم دندانپزشکی خیلی روحیه‌ام عالی شده. چون خودم و آینده‌ام رو اونجا تصور می‌کنم...» (دانش‌آموز ۱۱).

«... دیگران هم می‌تونن با دادن روحیه مثبت و گفتن این جملات که تو می‌تونی انگیزه‌ات رو بالا ببری...» (دانش‌آموز ۱۶).

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های این مطالعه نشان داد که عوامل انگیزش تحصیلی در ۲ مقوله اصلی عوامل درونی و بیرونی و سه مقوله فرعی عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی خلاصه می‌شوند. انگیزه پیشرفت یکی از عوامل موفقیت تحصیلی است که به معنای گرایش فرد برای گذر از سدها، تلاش برای دستیابی به گونه‌ای برتری و حفظ معیارهای سطح بالا و همچنین تمایل فرد به حرکت و کار کردن در جهت رقابت‌های فردی و اهداف حرفه‌ای است (بیرنی و همکاران^۱، ۲۰۰۴). رقابت‌طلبی یکی از نشانه‌های انگیزه پیشرفت است؛ اما علاوه بر این افرادی که انگیزه پیشرفت بالایی دارند حتی اگر موانعی سر راهشان باشد فقط به موفقیت فکر می‌کنند، به تصمیمات خود اعتماد دارند، برای مدتی طولانی بر روی یک وظیفه یا فعالیت متمرکز می‌شوند و دنیای اطراف را فراموش می‌کنند، برای رسیدن به هدفشان اصرار و پافشاری می‌کنند. مایل‌اند در زندگی شخصی پیشرفت کنند و به موفقیت شخصی و حرفه‌ای بالایی دست یابند و برای اجتناب از شکست، تلاش خود را دوچندان می‌کنند. این یافته‌ها با پژوهش آمس (۱۹۹۲ نقل از بیابانگرد، ۱۳۸۴) همخوانی دارد. کما اینکه در مطالعه‌ی رستمی و همکاران (۱۳۹۶) که عوامل مؤثر بر انگیزش

تحصیلی موردبررسی قرار گرفت نشان داد که عوامل فردی شامل وضعیت اقتصادی و معدل دیپلم با انگیزش معنادار بود.

از دیگر عوامل فردی در این پژوهش، خودکارآمدی است که به تأثیر آن در انگیزش تحصیلی اشاره شده است. خودکارآمدی تحصیلی به معنای اعتماد شخص به توانایی خود در به انجام رساندن موفقیت‌آمیز وظایف تحصیلی است (براون و همکاران^۱، ۲۰۰۸). فرلا و همکاران^۲ (۲۰۰۹) در مطالعه‌ای نشان دادند که همه متغیرهایی که در مدل اولیه آن‌ها به کار رفته است ۱۳/۹ درصد از واریانس عملکرد تحصیلی را تبیین می‌کنند که سهم مستقل خودکارآمدی تحصیلی ۷/۴ درصد است.

در زمینه‌ی مطالعه تربیتی، خصوصاً در کشورهای در حال توسعه معمولاً ارتباط معناداری بین مفاهیم و وضعیت اقتصادی، ویژگی‌های فردی و خانوادگی، امکانات آموزشی، ویژگی‌های اجتماعی و میزان انگیزه به تحصیل یافت شده است. به‌طور کلی مجموعه‌ای از عوامل مرتبط با یکدیگر بر علاقه و انگیزش فراگیران برای یادگیری تأثیر دارند. به‌عنوان نمونه، در مطالعه‌ای، متغیرهای شخصیتی دانشجویان به‌طور عام و عزت‌نفس و انگیزش تحصیلی به‌طور خاص، بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی تأثیر ذاتی داشته و دیگران سمت‌وسوی مطالعه خود را در جهت یکپارچه‌سازی توانمندی عقلانی، سبک یادگیری، شخصیت و انگیزش تحصیلی به‌عنوان پیش‌بینی‌های موفقیت تحصیلی در آموزش عالی ذکر کرده‌اند. نتایج پژوهش‌های مختلف مؤید ارتباط بین انگیزه‌ی تحصیلی و عوامل فردی و اجتماعی متعددی است که همگی حاکی از تأثیرپذیری شدید انگیزه تحصیلی از این عوامل بوده است (رستمی و همکاران، ۱۳۹۶).

در یک جمع‌بندی می‌توان گفت بدیهی است که انگیزش تحصیلی سازه‌ای چندبعدی است و عوامل متعددی می‌تواند بر روی آن تأثیرگذار باشد؛ بنابراین با استفاده از مصاحبه‌های انجام شده، عواملی که بیشتر مورد تأکید بوده‌اند شناسایی شده که سه مقوله اصلی و چندین مقوله فرعی است. پژوهش حاضر همانند هر پژوهش دیگری با محدودیت‌هایی روبه‌رو بود که از جمله آن‌ها عدم مشارکت برخی از افراد که توسط مشارکت‌کننده دیگر و به روش نمونه‌گیری گلوله برفی معرفی شده بودند و حاضر به مصاحبه نبودن و دیگر محدودیت پژوهش محدود بودن به رشته تجربی بود. با توجه به نتایج این پژوهش پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی می‌تواند نقش این عوامل را در

1. Brown, S. D. et al.

2. Ferla, J. et al.

پیش‌بینی انگیزش تحصیلی از طریق مطالعات کمی و همچنین مطالعات طولی بررسی کنند تا مشخص شود کدام عامل از اولویت بیشتری برخوردار است.

منابع

- ابراهیمی، ن.، صباغیان، ز.، و ابوالقاسمی، م. (۱۳۹۰). بررسی رابطه امید با موفقیت تحصیلی دانشجویان. *پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۲(۶۰)، ۱-۱۶.
- استراوس، ای و کریبن، جی. (۲۰۰۰). *مبانی پژوهش کیفی: فنون موفقیت مراحل تولید نظریه زمینه‌ای*. ترجمه ابراهیم افشار. تهران: نی.
- امینی، الف.، ولی‌زاده، س.، و محمدی، ب. (۱۳۸۱). بررسی عوامل مؤثر بر انگیزه یادگیری دانشجویان بالینی و ارائه راهکارهای مناسب جهت تقویت انگیزه آن‌ها از دیدگاه مدرسان دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تبریز - ۱۳۸۱. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۲، ۱۰-۱۱.
- برجعی، الف. (۱۳۹۷). مدل تأثیر انگیزه تحصیلی با میانجی‌گری سرمایه روان‌شناختی بر موفقیت تحصیلی. *فرهنگ مشاوره*، ۹(۳۳)، ۱-۱۹.
- بشارت، م.ع.، شالچی، ب.، و شمسی‌پور، ح. (۱۳۸۵). بررسی رابطه هوش هیجانی با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان. *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۲(۴)، ۷۳-۸۴.
- بیابانگرد، الف. (۱۳۸۰). *روش‌های پیشگیری از افت تحصیلی*. تهران: انجمن اولیاء و مربیان.
- رستمی، ب.، معین، ز.، امینی، ک.، فکور، الف.، و رستمی، ح. (۱۳۹۶). انگیزش تحصیلی و برخی عوامل پیش‌بینی‌کننده آن در دانشجویان داروسازی دانشگاه علوم پزشکی زنجان - سال ۱۳۹۵. *مجله توسعه‌ی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۰(۲۸)، ۲۷-۳۸.
- شیوندی، ک.، درتاج، ف.، فرخی، ن.ع.، و ابراهیمی قوام، ص. (۱۳۹۶). مدل یابی پیشرفت ریاضی بر مبنای ارزش تکلیف، درگیری شناختی، هیجان‌های پیشرفت و خودنظم‌جویی تحصیلی. *فصلنامه فرهنگ مشاوره*، ۸(۳۰)، ۱-۲۴.
- عابدیان، ک.، و شاه‌حسینی، ز. (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر انگیزه دانشجویان پرستاری از انتخاب رشته تحصیلی خود (یک مطالعه مقطعی). *فصلنامه سلامت خانواده دانشکده علوم پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری*، ۱(۳)، ۳۲-۲۶.
- کهدوئی، س.، فلسفی‌نژاد، م.ر.، و برجعی، ا. (۱۳۹۶). تدوین و اعتباریابی مدل علی موفقیت تحصیلی در دبیرستان. *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*، ۷(۲۸)، ۳۳-۶۴.
- گال، م.، بورگ، ب.، و گال، ج. (۱۹۹۸). *روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روان‌شناسی*. جلد دوم. ترجمه احمدرضا نصر و همکاران. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

- گردان شکن، م.، یارمحمدیان، م.ح.، و عجمی، س. (۱۳۸۹). تأثیر تدریس بسته فراشناختی بر خودراهبری در یادگیری دانشجویان مدارک پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۰ (۲)، ۱۳۱-۱۴۰.
- مشکوه، م. (۱۳۹۰). رابطه بین هوش هیجانی و موفقیت تحصیلی. *فناوری آموزش*، ۵ (۳)، ۲۰۱-۲۰۴.
- نجفی کلیانی، م.، شریف، ف.، معطری، م.، جمشیدی، ن.، و کریمی، ش. (۱۳۹۰). کاهش انگیزه دانشجویان پرستاری: یک مطالعه کیفی. *پژوهش پرستاری*، ۶ (۲۱)، ۳۹-۴۷.

References

- Askari, J. (2006). Assessment of Risk Factors of Motivational Deficiencies in University Students from their Viewpoints. *Iranian journal of psychaitry and clinical psychology*, 11(4), 455-462.
- Bengtsson, M., & Ohlsson, B. (2010). The nursing and medical students motivation to attain knowledge. *Nurse Educ Today*, 30 (2), 150-6.
- Brown, S. D., Tramayne, S., Hoxha, D., Telander, K., Fan, X., & Lent, R. W. (2008). Social cognitive predictors of college students' academic performance and persistence: A meta-analytic path analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 72, 298-308.
- Byrne, Z. S., Mueller-Hanson, R. A., Cardador, J. M., Thornton, G. C., Schuler, H., Frintrup, A., & Fox, S. (2004). Measuring achievement motivation: tests of equivalency for English, German, and Israeli versions of the achievement motivation inventory. *Personality and Individual Differences*, 37, 203-217.
- Chun, H., & Dickson, G. (2011). A psychological model of academic performance among hispanic adolescents. *Journal of youth Adolescence*, 40, 1581- 1594.
- Ferla, J., Valcke, M., & Cai, Y. (2009). Academic self-efficacy and academic self-concept: Reconsidering structural relationships. *Learning and Individual Differences*, 19, 499-505.
- Kosgeroglu, N., Acat, M. B., Ayranci, U., Ozabaci, N., & Erkal, S. (2009). An investigation on nursing, midwifery and health care students' learning motivation in Turkey. *Nurse education in practice*, 9(5), 331-339.